

Ons kenmerk
20200072-1205

Contactpersoon
Drs. M. van Leeuwen

Plaats/Datum
Den Haag, 16 april 2020

Uw kenmerk
23977707

Doorkiesnummer
070 - 31 00 00 0

Onderwerp
Advies inzake de gevolgen van de
coronacrisis voor het onderwijs (1)

De minister voor Basis- en Voortgezet onderwijs en Media
de heer drs. A. Slob
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Mijnheer de Minister,

De aanpak van het coronavirus dwingt ook in het onderwijs tot ongekennde maatregelen. Wie had begin februari kunnen denken dat alle scholen en universiteiten in ons land ineens over zouden moeten stappen op afstandsonderwijs, dat leerlingen en studenten wekenlang niet naar school of college zouden gaan, dat er dit jaar geen centrale examens zouden zijn, dat basisscholen de eindtoets niet zouden afnemen, dat in veel branches het praktijkleren binnen beroepsbegeleidende leerwegen of stages grotendeels stil zou vallen? Het is haast onvoorstelbaar. De verzuchting van de minister-president over het gevoel dat we in een slechte film zijn beland, is de Onderwijsraad met velen in het onderwijsveld uit het hart gegrepen. Het doet op een indringende manier beseffen hoe belangrijk de pedagogische relatie en het contact tussen leraar en leerling zijn om onderwijs tot stand te brengen, hoe belangrijk structurering en effectieve didactiek zijn, en bovenal hoe belangrijk de school als fysieke ontmoetingsplek is – om te leren en in sociaal opzicht.

Scholen doen – samen met gemeenten, zorgverleners, samenwerkingsverbanden en opvangorganisaties – gelukkig al heel veel om afstandsonderwijs te verzorgen en de situatie van leerlingen in beeld te krijgen; voor alle leerlingen en in het bijzonder voor degenen in zorgwekkende situaties.¹ De Onderwijsraad heeft grote waardering voor de enorme inspanningen die alle mensen in en rond het onderwijs leveren en wenst hen veel sterkte, wijsheid en succes toe bij dit belangrijke werk. Hij heeft ook groot respect voor ouders die hun kinderen thuis helpen, en voor de leerlingen en studenten zelf, die zich in deze onrustige tijd aan hun schoolwerk of studie zetten.

U heeft de Onderwijsraad verzocht mee te denken over de opzet en inhoud van maatregelen die tijdens en na de coronacrisis ingezet kunnen worden om eventuele leerachterstanden zo effectief mogelijk weg te werken.² De Onderwijsraad gaat graag in op uw verzoek. Hij maakt daarbij onderscheid tussen de acute crisissituatie tijdens deze periode van intelligente lockdown en de periode daarna.

¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2020a). Brief over de continuïteit van het funderend onderwijs bij maatregelen tegen het coronavirus van de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, 20 maart 2020; Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2020b). Brief over stand van zaken onderwijs op afstand tijdens corona-crisis van de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media en de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, 3 april 2020.

² Brief van 9 april 2020, met referentienummer 23977707, betreffende Adviesvraag over programma voor wegwerken mogelijke leerachterstanden als gevolg van coronacrisis in primair en voortgezet onderwijs.

In juni komt de raad met een advies over de gevolgen van de coronacrisis voor het onderwijs op de wat langere termijn, met name in het nieuwe schooljaar. In het voorliggende spoedadvies geeft de raad aan waar optreden volgens hem acuut nodig is en geeft hij overwegingen mee voor de voorbereiding op de tijd dat leerlingen weer naar school gaan.³ Daarbij richt de raad zich op het primair en het voortgezet onderwijs. In het advies van juni komen ook andere onderwijssectoren aan bod.

De raad adviseert u de aandacht nu vooral te richten op de opvang van kinderen en jongeren in een instabiele of onveilige thuissituatie. Zet vervolgens in op een goede herstart van scholen en op het inlopen van achterstanden binnen de reguliere schooltijd en -context, zodra leerlingen weer naar school kunnen. Om schoolbesturen en scholen daarbij te ondersteunen raadt hij aan om onder uw directe verantwoordelijkheid een centraal informatie- en ondersteuningsknooppunt in te richten. De raad beveelt concreet het volgende aan:

Opvang van kinderen en jongeren in instabiele of onveilige thuissituatie

1. Verschaf snel duidelijkheid over de ruimte voor scholen om kinderen en jongeren in instabiele of onveilige thuissituaties op te vangen.
2. Zorg ervoor dat iedereen weet dat zij onder dezelfde uitzondering vallen als kinderen van ouders met een cruciaal beroep.
3. Spreek gemeenten en schoolbesturen stevig aan als ze achterblijven in acties om ieder kind in beeld te krijgen, te bereiken en zo nodig veilige opvang te bieden.
4. Borg en versterk de inzet voor deze kinderen en jongeren als scholen ook na de meivakantie (gedeeltelijk) dicht blijven; onder andere door de opvang te verrijken en in de zomer programma's (zoals zomerscholen) met een rijk en breed aanbod te verzorgen.
5. Trek mensen van buiten het onderwijs en de kinderopvang aan om leraren en pedagogisch medewerkers te ondersteunen en zo de opvangfunctie voor kinderen en jongeren in een instabiele of onveilige thuissituatie in stand te houden en te versterken. Verstrek hiervoor vanuit de Rijksoverheid een vergoeding.

Voorbereiding op de periode dat leerlingen weer naar school gaan

6. Spoor schoolbesturen en scholen aan zich voor te bereiden op de periode waarin leerlingen weer naar school gaan en ondersteun hen hierbij. Maak overheidsbeleid met betrekking tot die fase tijdig bekend. Monitor en onderzoek wat scholen doen en hoe effectief dat is.
7. Overweeg anders om te gaan met de zomervakantie in het geval scholen ook na de meivakantie (gedeeltelijk) dicht blijven. Kijk daarbij naar voor- en nadelen vanuit zowel het perspectief van leerlingen en ouders als van mensen die in het onderwijs werken.
8. Zorg voor een 'intelligent opening-up'. Leer hierbij van landen die ons hierin voorgaan en van al bestaande ervaringen met wisselingen tussen afstandsonderwijs en schoolonderwijs.

Delen van informatie, ervaringen en goede praktijken

9. Bouw de huidige initiatieven tot kennis- en ervaringsdelen over onderwijs in en na de coronacrisis uit tot één centraal informatie- en ondersteuningsknooppunt onder uw directe verantwoordelijkheid. Laat onderzoek doen naar de effectiviteit van interventies en deel de resultaten daarvan via dit knooppunt.

³ Ter voorbereiding van dit advies heeft de raad in een belronde diverse leraren, schoolleiders, schoolbestuurders, wethouders en gemeenteambtenaren geconsulteerd. Ook heeft hij informatie ingewonnen bij de Kinderombudsman, de Stichting Rijdende School en de Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland. Hij dankt hen voor hun waardevolle inbreng.

10. Verbind aan dit knooppunt een helpdesk met de functie van vraagbaak en meldpunt en met de mogelijkheid van maatwerkondersteuning voor scholen. Maak voor de financiering hiervan een specifieke subsidieregeling.

1 Focus nu op opvang van kinderen en jongeren in onveilige thuissituaties

De Onderwijsraad maakt zich – met anderen – veel zorgen over kinderen en jongeren die in een instabiele of onveilige thuissituatie zitten of anderszins lijden onder verwaarlozing en spanningen thuis.⁴ Dát is momenteel het meest acute en prangende probleem. Elke dag telt.

De raad maakt zich ook zorgen over leerlingen met speciale leer- en ondersteuningsbehoeften. Voor hun ouders en verzorgers is het heel zwaar hen thuis op te vangen, zeker als professionele ondersteuning minder voorhanden is of wegvalt. Hierdoor ontstaan uiterst spanningsvolle en soms onveilige situaties. Tegelijk blijkt het heel moeilijk deze kinderen en jongeren op te vangen zonder aanraking en met inachtneming van anderhalve meter afstand.

Gelukkig zijn er al talrijke initiatieven genomen en stappen gezet. Veel scholen proberen samen met anderen – zoals de gemeente, leerplichtambtenaren, het samenwerkingsverband en professionals uit de jeugdzorg – deze kinderen of jongeren in beeld te krijgen en houden, waar nodig thuis te ondersteunen of toch op school dan wel elders op te vangen. In uw brief aan de Tweede Kamer van 3 april beschrijft u uw inzet om ieder kind in beeld te krijgen en de extra inspanningen voor kwetsbare kinderen en jongeren.⁵ De Onderwijsraad steunt die inzet en juicht de ondersteuning toe vanuit bijvoorbeeld de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Ingrado en de sectorraden. De afspraken zijn echter nog niet iedereen in het onderwijsveld bekend of duidelijk. Het is zaak hier snel en helder over te communiceren. De raad beveelt hiertoe het volgende aan:

- Verschaf snel duidelijkheid over de ruimte die scholen hebben om deze kinderen of jongeren toch binnen het schoolgebouw of bijvoorbeeld op een kinderopvanglocatie op te vangen.
- Zorg dat iedereen weet dat kinderen en jongeren in een instabiele of onveilige thuissituatie onder dezelfde uitzondering vallen als kinderen van ouders met een cruciaal beroep.
De opvang voor deze groep hoeft niet per se door de school en in het schoolgebouw te gebeuren. Bij de inrichting van de opvang zullen de RIVM-richtlijnen in acht genomen moeten worden en moet er oog zijn voor de werkdruk en gezondheid van medewerkers. Het gaat er in elk geval niet om deze kinderen of jongeren *onderwijs* te geven, maar ze *opvang* te bieden, waarbij ze hetzelfde afstandsonderwijs volgen dat andere kinderen thuis ontvangen.
- Spreek gemeenten en schoolbesturen stevig aan als ze achterblijven in hun acties om ieder kind in beeld te krijgen, te bereiken en zo nodig veilige opvang te bieden.

⁴ Zie bijvoorbeeld 'Kinderombudsvrouw: haal kinderen in onveilige thuissituatie naar school', www.nos.nl (31 maart 2020) en <https://www.dekinderombudsman.nl/nieuws/schoolsluiting-vraagt-veel-van-kwetsbaarste-kinderen> (20 maart 2020).

⁵ OCW, 2020b, 6-9.

Voor het geval de scholen ook na de meivakantie dicht blijven, beveelt de raad aan de inzet voor deze groep kinderen en jongeren te borgen en te versterken. Denk aan voortgezette opvang en programma's in de zomer – zoals zomerscholen – met een educatief rijk en breed aanbod.

De raad beveelt verder aan te kijken wie er van buiten het onderwijs of de kinderopvang kunnen bijspringen om deze opvang in de lucht te houden. Veel mensen zitten nu thuis, onder wie zzp'ers zonder opdrachten en inkomen. Een aantal van hen kan leraren en medewerkers van de kinderopvang ondersteunen. Dat geldt zeker voor mensen die eerder zijn opgeleid voor opvang of onderwijs maar nu elders werkzaam zijn. Maar ook mensen in aanpalende beroepen en disciplines – zoals psychologen, sportinstructeurs en educatie-medewerkers van culturele instellingen – kunnen onder begeleiding en toezicht van leraren of gekwalificeerde pedagogisch medewerkers meehelpen de opvang te verzorgen. Denk verder aan studenten van lerarenopleidingen en opleidingen voor onderwijsassistenten en pedagogisch medewerkers. De raad beveelt aan om hiervoor vanuit de Rijksoverheid een financiële vergoeding te verstrekken.

2 Laat scholen zich voorbereiden op de periode dat leerlingen weer naar school gaan

In juni komt de Onderwijsraad met een vervolgadvisie over hoe om te gaan met opgelopen achterstanden. De raad geeft nu alvast enkele overwegingen mee. Dat doet hij omdat schoolbesturen en scholen zich zullen moeten voorbereiden op de periode dat leerlingen weer naar school gaan en omdat overheidsbeleid met betrekking tot deze fase, tijdig bekendgemaakt zal moeten worden, zodat besturen en scholen zich erop kunnen instellen.

Veel hangt af van de duur van de lockdown

De mate van achterstand door deze crisis en de psychische impact ervan zijn sterk afhankelijk van de tijd dat leerlingen niet naar school gaan. Hoe langer de lockdown duurt, des te groter de effecten zijn.

Als leerlingen in mei weer naar school gaan, valt de schade te overzien. Al is het zeer zorgwekkend dat er leerlingen zijn met wie de school het contact verloren heeft, die lesmateriaal niet ophalen en niet deelnemen aan digitale lessen. Als de huidige situatie langer duurt, is na de zomer voor *alle* leerlingen extra inzet nodig. Groepen leerlingen voor wie afstands-onderwijs moeilijker is, vragen dan nog meer aandacht. De raad denkt daarbij aan leerlingen bij wie thuis ondersteuning, een goede werkplek of materiële middelen ontbreken, die sneller kampen met concentratie- of motivatieproblemen of die veel instructie, structuur en begeleiding nodig hebben om te leren,

In het laatste scenario valt te overwegen om anders om te gaan met de zomervakantie. Mogelijke opties zijn de vakantie inkorten of (deels) naar voren halen. Een andere optie is om de verplichte vakantieperiode te versoepelen zodat onderwijsactiviteiten voor bepaalde groepen leerlingen in de zomer mogelijk worden. Elke variant vraagt aanpassing van de Regeling vaststelling schoolvakanties 2019-2022. En aan elk kleven mitsen en maren. Het is zaak goed te kijken naar voor- en nadelen vanuit het perspectief van leerlingen en ouders én vanuit het perspectief van mensen die in het onderwijs werken.

Zoek oplossingen vooral binnen de reguliere schooltijd en -context

Het initiatief om zich te beraden op hoe om te gaan met 'learning loss' en de psychische impact van de crisis – en wat te doen met leerlingen die nu op een ongebruikelijke manier gaan instromen in andere leerjaren en vervolgonderwijs – ligt bij de schoolbesturen en scholen. Geef professionals in de praktijk de kans en ruimte te organiseren wat nodig is. Scholen zullen zich samen met ouders moeten voorbereiden op de periode dat ze weer open zijn. U kunt hen daarbij wel ondersteunen, ervoor toerusten en kaders meegeven. De raad beveelt u ook aan te monitoren en te onderzoeken wat scholen doen en hoe effectief dat is. De raad ziet het als een taak van de overheid om te achterhalen hoe het er nu voor staat en hoe groot de achterstanden zijn. Het is ook goed om als overheid inzicht te verwerven in wat kan werken om achterstanden in te halen en de effectiviteit van interventies te toetsen.

Een groot deel van de leerlingen loopt nu in enige mate achterstand op. Voor vrijwel iedereen heeft de huidige situatie dus gevolgen voor het onderwijsprogramma na de crisis. Naast algemene maatregelen zijn er ook maatregelen nodig specifiek gericht op leerlingen die bovengemiddeld achterstand hebben opgelopen. De eigen leraren van leerlingen zijn het best in staat te onderzoeken hoe groot de achterstand voor elke leerling is en wat een leerling nodig heeft om de overgang terug naar de school te maken. Zij kennen hun leerlingen al, weten waar ze stonden vóór de crisis en waar ze zonder de crisis hadden moeten staan. Van daaruit kunnen gericht aanpassingen gedaan worden en voorzieningen getroffen worden die prioriteit hebben en effect sorteren bij die leerlingen waar dat nodig is.

Door inspanningen om de gevolgen van de crisis te ondervangen, binnen de reguliere schooltijd en -context een plek te geven, vallen ze bovendien onder het reguliere toezicht, zodat bestaande kwaliteitswaarborgen hun werk kunnen doen. En ze vallen binnen het geregeld schoolbezoek in de zin van de Leerplichtwet, zodat de vraag over vrijblijvendheid van inhaalactiviteiten niet speelt.⁶ In het funderend onderwijs geldt dat het bevoegd gezag van een school het onderwijs zo moet inrichten dat de leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen, waarbij het onderwijs wordt afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling van leerlingen.⁷ U mag van onderwijsinstellingen verwachten dat ze dit doen. Dat zal betekenen dat ze hun onderwijsprogramma's voor de komende jaren herordenen. De bestaande wetgeving biedt hen ruimte de gevolgen van de crisis zo te ondervangen.

Aandacht voor sociaal-emotionele ontwikkeling en psychische druk is noodzakelijk

Scholen zullen aandacht moeten besteden aan de emotionele en psychische gevolgen van deze crisis voor leerlingen. De sociale functie van de school in het leven van kinderen en jongeren is een tijd weggefallen. De oefening in zich sociaal tot anderen verhouden beperkt zich nu veelal tot de thuissituatie. Dit raakt kinderen en jongeren in hun sociaal-emotionele ontwikkeling en de ontwikkeling van hun brein.⁸

⁶ Zie ook artikel 41 Wet op het primair onderwijs.

⁷ Artikel 8, lid 1, Wet op het primair onderwijs; artikel 2, lid 2, Wet op het voortgezet onderwijs; en in een aangepaste formulering artikel 11, lid 1, Wet op de expertisecentra. Daarnaast geeft de wet het bevoegd gezag de ruimte onderwijstijd over de jaren te verdelen: artikel 8, lid 9, Wet op het primair onderwijs; artikel 12 Wet op de expertisecentra; artikel 6g en 6g1 Wet op het voortgezet onderwijs.

⁸ Shonkoff, J. (2020). *Stress, Resilience, and the Role of Science: Responding to the Coronavirus Pandemic*. <https://developingchild.harvard.edu/stress-resilience-and-the-role-of-science-responding-to-the-coronavirus-pandemic/>

Daarnaast gebeurt er nu heel veel met ze. Deze crisistijd is een vormende fase met veel nieuwe levenslessen. Het is ook een heel spannende tijd, die kan leiden tot angst, stress, verdriet, onzekerheid, eenzaamheid en spanningen in de thuissituatie. Dit vergt aandacht en begeleiding, ook vanuit school. Nu al, maar ook als ze straks weer terugkeren naar school, zal begeleiding nodig zijn. Het is bijvoorbeeld belangrijk om als schoolgemeenschap deze buitengewone periode van crisis en volledig afstandsonderwijs bewust met elkaar af te sluiten.

Opnieuw opstarten scholen vergt aandacht

Na deze onderbreking het fysieke onderwijs weer opstarten is geen kwestie van gewoon doorgaan waar je gebleven was, maar van 'intelligent opening-up'. Het kan verstandig zijn dat een school niet in één keer helemaal open gaat, maar dat gecontroleerd en gefaseerd zijn doen. Hierbij past ook het besef dat we te maken krijgen met een langere periode waarin het coronavirus weer kan opslaan en beperkende maatregelen opnieuw nodig kunnen zijn. Gefaseerd opstarten kan bijvoorbeeld door in eerste instantie alleen bepaalde groepen of leerjaren weer naar school te laten gaan, of te werken met halve dagen zodat per dagdeel minder leerlingen aanwezig zijn. Vanuit onderwijskundig en pedagogisch perspectief is het zaak dat scholen zich voorbereiden op zo'n periode waarin afstandsonderwijs en onderwijs op school gecombineerd of afgewisseld worden. Het is nodig daarover op korte termijn kennis te verzamelen. Diverse andere landen zijn bezig met zo'n gefaseerde herstart en daarvan kunnen we leren. Ook in Nederland is er al ervaring met de overgang van afstandsonderwijs naar schoolonderwijs. Bijvoorbeeld bij kinderen van de trekkende bevolking en bij Nederlands onderwijs in het buitenland voor kinderen van expats.

Bij de herstart zullen scholen moeten vaststellen hoe leerlingen ervoor staan en hoe zij de crisistijd ervaren hebben. Wat heeft de crisis gedaan met hun ontwikkeling? In welke mate en op welk vlak hebben ze achterstand opgelopen en bij wie is dat bovengemiddeld het geval? Het leerlingvolgsysteem biedt hiervoor aanknopingspunten. Denk bijvoorbeeld ook aan diagnostische toetsen.

In het scenario dat leerlingen in mei weer naar school gaan, hebben scholen tot de zomervakantie gelegenheid een rijk extra aanbod te bieden om de achterstand in de leerstof weg te werken en vooral ook aandacht te besteden aan de sociaal-emotionele ontwikkeling en het welzijn van leerlingen, zodanig dat elke leerling tot zijn of haar recht komt. Afhankelijk van het moment waarop de scholen weer opengaan zullen ze dat aanbod in het nieuwe schooljaar moeten voortzetten – al dan niet alleen voor specifieke groepen leerlingen. De raad denkt aan 8-tot-4- en 9-tot-5-concepten, met verlengde schooltijd. En aan het concept van de brede school. Dergelijke concepten bieden kinderen meer tijd om kennis op te doen en zich in brede zin te ontwikkelen: naast het inlopen van leerachterstanden kunnen zij er huiswerkbegeleiding krijgen, zich in cultureel, sportief en sociaal-emotioneel opzicht ontwikkelen, zich oriënteren op loopbaan en beroep en algemene ontwikkeling opdoen. Dit vraagt om een multidisciplinaire aanpak in samenwerking tussen scholen, gemeenten en maatschappelijke partners zoals sport- en speelvoorzieningen en culturele instellingen.

Inhalen achterstand kan op termijn

De Onderwijsraad is het met u eens dat het onontkoombaar is dat (specifieke groepen) leerlingen leerachterstanden zullen oplopen door deze crisis, in de zin dat geplande leerstof nu niet (geheel of optimaal) behandeld wordt en dat eerder opgedane kennis en vaardigheden wegzakken; al zijn er ook leerlingen die juist floreren bij de grotere vrijheid en zelfstandigheid van dit moment. Ondanks alle inspanningen van scholen en goede ervaringen zal het afstandsonderwijs niet altijd van dezelfde kwaliteit (kunnen) zijn als het onderwijs dat scholen normaliter verzorgen. Bij afstandsonderwijs komt het aan op het bieden van een heldere structuur van instructie en didactiek en het bewaken van het schoolse dagritme. Afstandsonderwijs en digitale middelen zijn geen volwaardig alternatief voor onderwijs op school, zeker niet voor de school als plek voor contact en relatie. Instructie en extra uitleg gaan via afstandsonderwijs niet altijd even goed. Bovendien lenen sommige onderdelen en onderwijssoorten zich niet of veel minder voor (digitaal) afstandsonderwijs.

Dat geldt voor leeftijdsgroepen die vooral spelonderwijs en via interactie leren, wat vooral in het kleuteronderwijs aan de orde is. Denk ook aan muziek en lichamelijke opvoeding in teamsporten en aan het (voortgezet) speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en de praktische onderdelen van het voorbereidend beroepsonderwijs.

Leerlingen hebben te maken met leer- en studieonderbreking. Uit de literatuur – bijvoorbeeld over de ‘summer learning loss’⁹ – is bekend dat langere tijd niet naar school gaan een negatieve invloed heeft op kennis en vaardigheden. Uit die literatuur is eveneens bekend dat dit effect niet voor alle leerlingen gelijk is. Bij sommigen zal de achterstand die ze al hadden op leeftijdgenoten, nog toenemen. Dit wordt nog versterkt door verschillen in de benadering van gemeenten en verschillen tussen scholen en tussen leraren binnen een school. Daarbij heeft de ene school veel meer kinderen of jongeren in een moeilijke thuissituatie of met een risico om relatief grotere achterstand op te lopen dan andere scholen.

Het zal de nodige tijd gaan kosten om opgelopen achterstanden in te halen. Leerlingen die nog geruime tijd op dezelfde school blijven, kunnen de komende jaren binnen de eigen school leerstof inhalen. Hoe langer die periode is, des te meer tijd scholen daarvoor kunnen nemen. Ze kunnen zich nu voorbereiden om het onderwijsprogramma en hun onderwijstijd te herordenen en eventueel anders over de jaren te verdelen, zodat leerlingen de ruimte krijgen de leeronderbreking te compenseren en/of hun leerachterstand in te halen. Ook kunnen scholen flexibel omgaan met het jaarklassensysteem (als ze daarmee werken) en het overgaan binnen dat systeem. Leerlingen die volgend jaar eindexamen zullen doen, vragen hierbij bijzondere aandacht.

⁹ Zie bijvoorbeeld Dumont, H. & Ready, D.D. (2020). Do schools reduce or exacerbate inequality? How the associations between student achievement and achievement growth influence our understanding of the role of schooling. *American Educational Research Journal*, 57(2), 728-774; Luyten, H., Schildkamp, K., & Verachtert, P. (2009). Vooruitgang in technisch lezen gedurende het schooljaar en de zomervakantie. *Pedagogische studiën*, 86(3), 196-213; Downey, D.B., Von Hippel, P.T., & Broh, B.A. (2004). Are schools the great equalizer? Cognitive inequality during the summer months and the school year. *American Sociological Review*, 69(5), 613-635.

Leerlingen op overgangsmomenten in het stelsel stromen mogelijkerwijs met achterstanden in het vervolgonderwijs in. Bovendien zijn (corrigerende) mechanismen op ijkpunten in het stelsel weggefallen nu de eindtoets basisonderwijs en de centrale examens in het voortgezet onderwijs niet doorgaan. Het vervolgonderwijs dient dus bedacht te zijn op eventuele selectiefouten. Bij deze leerlingen is een warme overdracht nu extra belangrijk. Mbo-instellingen, hogescholen en universiteiten moeten zich voorbereiden op een vormgeving van de opleiding die rekening houdt met het feit dat eerstejaarsstudenten geen centrale examens hebben afgelegd. Nieuwe leerlingen in het voortgezet onderwijs mogen geen nadeel ondervinden van het ontbreken van de mogelijkheid het schooladvies bij te stellen aan de hand van de eindtoets. De Onderwijsraad steunt uw inzet voor deze categorie leerlingen.¹⁰ Het ontbreken van de eindtoets als correctiemechanisme is bijvoorbeeld te ondervangen met instroom op basis van het voordeel van de twijfel, brede en tweejarige brugklassen, meer flexibiliteit bij opstroom en extra monitoring of leerlingen zijn toegewezen aan de schoolsoort die bij hun capaciteiten past, bijvoorbeeld door middel van een toets in het eerste leerjaar als alternatief voor de geschrapte eindtoets.

3 Ondersteun scholen door een centraal informatie- en ondersteuningsknooppunt

Volgens de Onderwijsraad is het vooral aan scholen om nu en in de komende tijd te doen wat nodig is voor hun leerlingen. Maar zij kunnen dat niet alleen. Van u mogen onderwijsinstellingen ondersteuning en heldere kaders verwachten. Het is zaak het onderwijsveld als overheid goed en tijdig te informeren. Dat hoort proactief te gebeuren. Kijk vooruit naar welke maatregelen u gaat nemen en welke informatie scholen daarvoor nodig hebben. Als scholen vervolgens vragen hebben, moeten ze ergens terechtkunnen om snel en in begrijpelijke taal antwoorden te krijgen. De raad denkt aan twee concrete maatregelen.

Platform voor informatie, ervaringen, goede praktijken en verbinding

Alle onderwijsprofessionals zijn er enorm bij gebaat als kennis en ervaring van onderwijsonderzoek en de onderwijspraktijk gebundeld beschikbaar zijn op een toegankelijk en betrouwbaar platform. Inmiddels wordt vanuit diverse instanties al informatie en ondersteuning aangeboden. U zet dat in uw brief aan de Tweede Kamer van 3 april uiteen. U noemt bijvoorbeeld (a) de ondersteuning vanuit SLO bij de prioritering van de onderwijsinhoud met het oog op doorstroom en (b) www.lesopafstand.nl met informatie over afstands-onderwijs.¹¹ De raad denkt ook aan een pagina met wetenschappelijke informatie over afstandsonderwijs van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.¹² Hij adviseert u deze en andere initiatieven onverwijld onder te brengen bij en uit te bouwen tot één knooppunt onder uw directe verantwoordelijkheid. Hier worden informatie, ervaringen, 'good practices' en initiatieven bij elkaar gebracht en kunnen partijen elkaar vinden. Dit knooppunt zal enkele jaren in stand gehouden moeten worden, waarbij de aard van de vragen en informatie gaandeweg wel zal veranderen.

¹⁰ OCW, 3 april 2020, 11.

¹¹ OCW, 2020b, 5.

¹² Zie <https://www.nro.nl/afstandsonderwijs>. Zie bijvoorbeeld ook <https://www.nji.nl/coronavirus>, <http://www.researchinstitutelearn.nl/> en <https://www.nuffic.nl/onderwerpen/tips-voor-lesgeven-op-afstand-het-basisonderwijs/>.

Naast informatie, ervaringen en goede praktijken rond afstandsonderwijs en digitalisering denkt de raad aan handvatten om het onderwijs op school weer te starten na zo'n periode met afstandsonderwijs. Verder gaat het om het opzetten van onderwijsprogramma's met het oog op het inhalen van niet-behandelde lesstof, het vormgeven van breed aanbod binnen een 9-tot-5-concept. En de omgang met een onderbreking in de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen en de psychische impact van een crisissituatie als de huidige op kinderen en jongeren. Die informatie kan voor een deel verkregen worden door bestaand onderzoek en bestaande praktijkervaring op te halen en beschikbaar te maken. Het is echter ook zaak om de kennisbasis aan te vullen met nieuwe informatie. De raad beveelt aan om die informatie te genereren door in samenspraak met het onderwijsveld onderzoek te initiëren, bijvoorbeeld naar welke interventies of programma's effectief zijn om gevolgen van deze crisis te ondervangen.

Het knooppunt kan tot slot ook een makelaarsfunctie vervullen door maatschappelijke initiatieven uit te nodigen om aan te haken en hen in verbinding te brengen met plekken waar de nood het hoogst is.¹³

Helpdesk als vraagbaak, meldpunt en voor maatwerkoplossingen

De raad adviseert om ook een helpdesk aan het knooppunt te verbinden. Het loket van www.lesopafstand.nl kan daartoe worden uitgebouwd. De raad ziet een helpdesk voor zich die fungeert als (a) vraagbaak voor schoolbesturen, schoolleiders en andere onderwijsprofessionals en (b) meldpunt waar bijvoorbeeld wethouders en ouderverenigingen signalen kunnen afgeven dat bij bepaalde scholen, schoolbesturen of gemeenten hulp nodig is. Dat stelt u in staat de situatie te monitoren.

Waar nodig kan op basis van signalen op verzoek of proactief hulp geboden worden. Met maatwerkoplossingen kan vanuit deze helpdesk een gerichte aanpak ontwikkeld worden voor scholen die op enige wijze achterblijven of anderszins moeite hebben om de gevolgen van deze crisis te ondervangen. Dat kan het best in co-creatie, waarbij scholen en aanbieders van ondersteuning samen optrekken in het bepalen, ontwikkelen en evalueren van ondersteuningsaanbod. Door deze manier van werken krijgen scholen toegang tot kennis en materiële middelen van deskundigen, is de ondersteuning afgestemd op de specifieke behoeften van de school en kan de ondersteuning (net als de opbrengsten hiervan) beter geïntegreerd worden in de eigen onderwijspraktijk.¹⁴ Voor de financiering van deze hulp valt te denken aan een specifieke subsidieregeling binnen het kader van de Wet overige OCW-subsidies.

¹³ De raad denkt bijvoorbeeld aan <https://samensterkvoorkwetsbarekinderen.nl> van de Augéo Foundation, Stichting Kinderpostzegels en Stichting Het Vergeten Kind en aan www.thuisschoolmaatje.nl van Academie Tien en de VO-raad.

¹⁴ Onderwijsraad (2019). *Samen ten dienste van de school*. Den Haag: Onderwijsraad.

Conclusie

Het onderwijs maakt ongekeerde tijden door. De Onderwijsraad adviseert u bij maatregelen en oplossingen een onderscheid te maken tussen de acute crisissituatie in deze periode van intelligente lockdown, en de periode daarna. Het komt er nu op aan met vaste hand, maar ook met een luisterend oor, rust en bedachtzaamheid, regie te voeren. Bij crisis en urgentie is het – hoe tegennatuurlijk ook – juist zaak goed te blijven nadenken over wat er precies aan de hand is en of je wel het juiste doet. Focus op zaken die er echt toe doen en effect hebben. Houd in het oog wat acuut nodig is en wat later kan. Heb realistische verwachtingen van scholen, zeker nu het onderwijsveld al overvraagd is en ook leraren of onderwijs-ondersteuners ziek zijn of zullen worden, dan wel voor extra uitdagingen staan om werk en thuis situatie te combineren. Tegelijkertijd is het belangrijk helderheid te bieden, de vinger aan de pols te houden en scholen aan te moedigen en te ondersteunen.

Kinderen en jongeren in een instabiele of onveilige situatie vragen acuut aandacht. Daarnaast is het bovenal zaak scholen in staat te stellen te doen wat nodig is; door ruimte te laten én hen waar nodig en mogelijk te ondersteunen en duidelijkheid te bieden. Zo kunnen opgelopen achterstanden binnen de reguliere schooltijd en -context ingehaald worden. Blijf goed naar het onderwijsveld luisteren. Monitor en onderzoek de gevolgen van deze crisissituatie, de effecten van interventies en hoe maatregelen in de praktijk uitpakken. De raad acht het wenselijk een centraal informatie- en ondersteuningsknooppunt op te zetten onder uw directe verantwoordelijkheid, met daaraan verbonden een helpdesk voor gerichte maatwerkondersteuning aan scholen.

In juni mag u van de raad een tweede advies verwachten over wat gedaan kan worden om de gevolgen van de huidige crisis te ondervangen. De raad hoopt er zo aan bij te dragen het onderwijs zo goed mogelijk door deze crisis te loodsen. Hij doet dat in het volle besef dat anderen voor die grote en belangrijke taak staan. Hij wenst ook u daarbij veel sterkte, wijsheid en succes toe.

Met beleefde groet,

prof. dr. E.H. Hooge
voorzitter

drs. M.P van Leeuwen
secretaris